

تحلیل محتوای مقالات تخصصی علوم ترویج و آموزش کشاورزی در ایران (۱۳۸۸ - ۱۳۹۲)

محمدصادق اللهیاری*، زهرا دقیقی ماسوله و هاجر افتخاری^۱

(دریافت: ۱۳۹۳/۱۰/۶؛ پذیرش: ۱۳۹۴/۴/۲۲)

چکیده

مجلات علمی- تخصصی ابزاری کارآمد در راستای اطلاع‌رسانی و ارتباطات علمی و یکی از شاخص‌های کلیدی توسعه علمی جوامع می‌باشند. بررسی محتوایی این مجلات در حوزه‌های گوناگون علمی، سیاست‌گذاران امر را به سمت ارتقا سطح کیفی و جبران کمبودهای پژوهشی، سوق می‌دهد. هدف مطالعه حاضر، تحلیل محتوای مقالات تخصصی علوم ترویج و آموزش کشاورزی در ایران طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۹۲ بود. در این مطالعه توصیفی، محتوای ۷۸۱ مقاله منتشر شده در شش نشریه دارای رتبه علمی- پژوهشی از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مورد بررسی قرار گرفت. در این پژوهش متغیرهایی چون تعداد مقالات منتشره، جنس و سطح تحصیلات نویسندگان، پارادایم و روش تحقیق، روش نمونه‌گیری و جمع‌آوری داده‌ها، آزمون‌ها و نرم‌افزارهای آماری و حوزه‌های موضوعی مورد بررسی قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آماره‌های توصیفی نظیر توزیع فراوانی، درصد فراوانی و میانگین و نرم‌افزارهای آماری SPSS و Excel انجام شد. نتایج بررسی‌ها نشان داد ۷۸۱ عنوان مقاله منتخب توسط ۲۱۶۸ نویسنده نگاشته شده و دارای ۱۹۹۹۱ استناد بودند و بیشترین درصد انتشار مقالات ترویجی مربوط به دو نشریه پژوهش مدیریت و آموزش کشاورزی و علوم ترویج و آموزش کشاورزی می‌باشد. براساس نتایج، دو روش تحقیق توصیفی همبستگی و پیمایشی رایج‌ترین روش‌های تحقیق استفاده شده در مقالات بودند، همچنین روش آماری رگرسیون چندگانه نیز به عنوان متداول‌ترین روش آماری مرسوم در مقالات چاپ شده بود. گرایش موضوعی مقالات با توجه به عنوان، چکیده، کلیدواژه‌ها و متن مقالات در قالب سه حیطه اصلی و ۱۸ زیرمجموعه موضوعی قرارگرفت که حیطه موضوعی نظام ترویج در کشاورزی بیشترین سهم را در زمینه موضوعات سه گانه به خود اختصاص داده است.

واژه‌های کلیدی: تحلیل محتوا، علوم ترویج و آموزش کشاورزی، نشریه‌های علمی- پژوهشی.

۱ - به ترتیب، دانشیار گروه مدیریت کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، اعضای باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت، رشت، ایران.

*- مسئول مکاتبات، پست الکترونیکی: allahyari@iaurasht.ac.ir

مقدمه

مطبوعات به طور عام در دنیای کنونی از معیارها و شاخص‌های توسعه فرهنگی- اجتماعی به حساب می‌آیند. امروزه جامعه‌ای را توسعه‌یافته می‌نامند که در کنار شاخص‌های اقتصادی و جمعیتی نظیر تولید ناخالص ملی، درآمد سرانه، تولید فولاد و انرژی، نرخ امید به زندگی، میزان مرگ و میر و زاد و ولد، ساخت سنی و جنسی جمعیت و شاخص‌های دیگر، آموزش و اطلاعات یا به عبارتی دیگر عنصر اطلاعات و میزان دانایی اجتماعی در آن برجسته باشد. بدون تردید در چنین جامعه‌ای طبوعات و به ویژه نشریات علمی و تخصصی وسیله‌ای برای توزیع، انباشت و هم چنین تولید داده‌ها و اطلاعات علمی در جهت گسترش، شکوفایی و پیشرفت همه جانبه آن، به طور روزافزون نقش حیاتی و اساسی دارد (زکی، ۱۳۸۵). مجلات علمی به عنوان یکی از ابزارهای کارآمد اطلاع‌رسانی و یکی از مشخصه‌های اصلی ورود یک نظام اجتماعی به دوره توسعه‌یافتگی تلقی می‌شوند و در شکل‌دهی به شبکه پیچیده تبادل اطلاعات در سطح جهان از نقش ویژه‌ای برخوردارند. این منابع به طور معمول نموداری از حیات علمی و به تعبیری نمایش دهنده ضربان قلب حیات علمی آن جامعه به شمار می‌روند (زراعتکار و عالی‌شیران کرمی، ۱۳۹۲). باب‌الحوائجی و یزدیان‌راد (۱۳۸۹) به نقل از دهخدا می‌نویسند "مقاله به نوشته‌ای که در مورد موضوعی خاص نویسنده و غالباً در روزنامه یا مجله چاپ کنند، گفته می‌شود". مقالات منتشر شده در مجلات تخصصی و فنی به خاطر تازه بودن، کوتاه بودن مطالب، سرعت انتقال نتایج تفکر نویسنده به خواننده، ارزان تر بودن، ارائه مطالب بکر و تازه، تحلیل‌های بسیار دقیق از موضوعات پیچیده علمی و فنی، چاپ و توزیع سریع‌تر، دسترسی آسان‌تر، معرفی آخرین پژوهش‌ها، انتقادات و بررسی‌های اهل فن و بالاخره تنوع مطالب و شکل ارائه و گاه زبان و بیان سهل‌تر، اغلب برای پژوهشگران جذابیت بیشتری دارد و از نظر پژوهش نیز نسبت به کتاب‌های علمی کاربرد بیشتری دارند (نوعی، ۱۳۹۰). رشد گرایش‌های مختلف کشاورزی و منابع طبیعی به عنوان یک رشته علمی تحت تأثیر

متغیرهای متعددی می‌باشد که از میان آن‌ها پژوهش‌های علمی نقش قابل توجهی در تولید دانش و حل مشکلات موجود دارند. مجلات علمی با وجود پرهزینه و وقت‌گیر بودن فرآیند تولید، نقش حیاتی در انتشار دستاوردهای پژوهش‌های علمی، به‌ویژه در نهادهای دانشگاهی ایفا می‌نمایند (Malek Mohammadi, 2008). مجلات علمی- تخصصی یکی از کانال‌های برقراری ارتباطات علمی‌اند که با استفاده از زبان ویژه علمی، پژوهشگران و دست‌اندرکاران فعالیت‌های علمی را از جدیدترین و معتبرترین دستاوردهای علمی و پژوهش آگاه نموده و نظر به سرعت انتشار و ادواری بودن آن‌ها نقش و کارکرد ویژه‌ای در فرآیند اطلاع‌رسانی علمی ایفاء می‌کنند و به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی علمی محسوب می‌شوند. همچنین موجبات عمق‌بخشی دانش مرتبط، در شاخه تخصصی آن حوزه را فراهم می‌کنند (رهنمای‌رودپشتی و همکاران، ۱۳۹۳).

با توجه به اهمیت و نقش حیاتی مجلات علمی در توسعه همه‌جانبه جوامع و نبود مطالعاتی که به طور اختصاصی به مجلات ترویج و آموزش کشاورزی در ایران پرداخته باشند، این تحقیق با هدف تحلیل محتوایی (Content Analysis) در مجلات تخصصی علوم ترویج کشاورزی که در ایران منتشر می‌شوند، طراحی و اجرا گردید تا پراکندگی موضوعی مقالات منتشر شده مشخص و بر مبنای نتایج تحقیق، می‌توان مقاله‌های موضوعی کمتر کار شده را تقویت نمود و از تکراری شدن بیش از حد مباحث در برخی مقوله‌ها جلوگیری کرد و با ایجاد یک دستی در چاپ مقاله‌ها، محتوای علمی نشریات را بالا برد و بدین ترتیب نویسندگان و پژوهشگران را وادار به روی آوردن به موضوعات نو و کمتر پرداخته شده نمود. همچنین الگوی داده‌یابی، الگوی همکاری گروهی نویسندگان و سایر مباحث نیز شناسایی و مورد بحث قرار می‌گیرند.

از آنجا که افزایش کارایی و بهره‌وری به خصوص در عرصه تولیدات کشاورزی در پرتو فعالیت‌ها و آموزش‌های ترویجی امکان‌پذیر می‌باشد، هدف اصلی ترویج کشاورزی، انتقال دانش و اطلاعات به روز به کشاورزان، به منظور آگاه ساختن آنان از فرصت‌ها و فناوری‌ها و تصمیم‌گیری‌های

فردی، گروهی، سازمانی، ملی یا بین‌المللی اطلاق می‌شود. در اغلب مطالعات علم‌سنجی، شاخص‌های برگرفته و استنتاج شده از محاسبه و شمارش چهار متغیر مؤلف، انتشار، ارجاع و استناد استفاده می‌گردد (عصار و همکاران، ۱۳۸۸).

زمانی و عزیزی‌خالخیلی (۱۳۹۰)، در پژوهشی با عنوان "جایگاه مجلات علمی کشور در پایگاه‌های اطلاعاتی: مورد مطالعه نشریات کشاورزی و منابع طبیعی" به بررسی تعداد و وضعیت نمایه شدن مجلات علمی ایران در رشته کشاورزی و منابع طبیعی در پایگاه‌های اطلاعاتی SCI (Science Citation Index) از مؤسسه ISI (Information Sciences Institute) و CAB Abstract از سازمان بین‌المللی (Food and Agriculture Organization) FAO و رتبه‌بندی رشته‌ها و ناشران آن‌ها پرداختند. همچنین از پایگاه‌های اطلاعاتی داخل کشور، پایگاه ISC ایران که توسط مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری اطلاعات جمهوری اسلامی ایران اداره می‌شود و پایگاه اطلاعاتی SID (Islamic World Science Citation Center) دانشگاهی انتخاب شدند. نتایج نشان داد که تعداد ۳۴ مجله کشاورزی و منابع طبیعی ایران (۵۹/۶۵ درصد) در پایگاه بین‌المللی CAB، تعداد ۹ مجله (۱۵/۷۹ درصد) در پایگاه ISI، ۴۴ مجله (۷۷/۱۹ درصد) در پایگاه ISC ایران و ۴۲ مجله (۷۳/۶۸ درصد) در پایگاه SID جهاد دانشگاهی نمایه می‌شوند. همچنین پس از مجلاتی که به طور جامع تمام یا چند رشته را دربرمی‌گیرند، رشته گیاهپزشکی بالاترین رتبه از لحاظ درجه علمی و امتیاز نمایه شدن را به خود اختصاص داده است. در بررسی ناشران، ۲۶ مجله توسط مؤسسات وزارت جهاد کشاورزی و ۱۲ مجله انجمن‌های علمی منتشر می‌شوند.

زراعتکار و عالیشان‌کرمی (۱۳۹۲)، در مقاله "تحلیل استنادی و محتوایی مجله پزشکی هرمزگان ۱۳۸۵-۱۳۸۹" تعداد ۲۱۱ مقاله منتشر شده در مجله مورد نظر را طی سال‌های پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند. شاخص‌های مورد بررسی در این پژوهش تعداد، سطح تحصیلات، جنس و وابستگی سازمانی نویسندگان و تعداد استناد به مجلات و سایر منابع بودند. نتایج نشان

بهتر و سوق دادن آنان در مسیر کشاورزی مطلوب‌تر می‌باشد (رنجبر و کرمی، ۱۳۹۲؛ Anderson & Feder, 2004) که این امر می‌تواند به عملکرد بهتر سازمان‌های مربوطه مذکور منجر گردد. مجلات تخصصی علوم ترویج کشاورزی در ایران توسط دانشگاه‌ها (دولتی و آزاد) و مؤسسات آموزشی و برخی وزارتخانه‌ها مانند جهاد کشاورزی، کار، تعاون و رفاه اجتماعی و انجمن ترویج و آموزش کشاورزی به صورت تخصصی‌تر منتشر می‌شوند. اهمیت تولیدات علمی و نقش انکارناپذیر آن در توسعه پایدار تا بدان اندازه است که بسیاری از کشورهای پیشرفته دنیا حجم عظیمی از سرمایه‌های ملی خود را صرف توسعه پژوهش و مؤسسات پژوهشی می‌نمایند. علاوه بر این، افزایش گرایش عموم به فعالیت‌های علمی که منجر به تولید اطلاعات علمی می‌شوند، نشان از اهمیت اطلاعات علمی در توسعه و پیشرفت کشورها دارد. ایجاد رشته‌ای به نام "علم‌سنجی" در دهه هفتاد میلادی نیز مؤید همین نکته است (بذرافشان و مصطفوی، ۱۳۹۰). توسعه علمی همانند توسعه اقتصادی، فرهنگی و سیاسی امری شدنی است البته پیچیده‌تر و بلند مرتبه‌تر. نمونه عینی آن رشد و توسعه چشمگیر و ناباورانه آلمان و ژاپن پس از جنگ جهانی دوم است که در بطن خود، توسعه علمی را نیز به همراه داشته است. این امر طبیعتاً به خودی خود حاصل نشده بلکه همراه با برنامه‌ریزی و زمینه‌سازی‌های اجرایی و عملی بوده است (رادفر، ۱۳۹۳)، لذا شناخت و ارزیابی وضعیت پژوهشی امری ضروری برای برنامه‌ریزان سیاست‌گذاران عرصه‌های آموزش عالی و تحقیقاتی است. یکی از کارآمدترین شیوه‌های بررسی وضعیت کلی پژوهش، استفاده از مطالعات علم‌سنجی (Scientometrics) است که یکی از رایج‌ترین موارد کاربرد علم‌سنجی، ارزیابی فعالیت‌های علمی پژوهشگران و نشریات می‌باشد که حوزه اجرایی سیاست‌گذاران علمی-پژوهشی در کشورهای مختلف است (زمانی و همکاران، ۱۳۸۷؛ میرحسینی و جلیلی‌باله، ۱۳۸۸). علم‌سنجی در لغت به معنای دانش اندازه‌گیری علم است و به زبان ساده به مطالعه جنبه‌های کمی علم به منظور برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری تحقیقاتی یا اقتصادی در امر تحقیقات

داد که بیشترین استنادات مربوط به مجلات بوده و کتب و سایر منابع در رتبه‌های بعدی قرار دارند و بیش از ۹۰ درصد مقالات به صورت گروهی تألیف شدند. از میان نویسندگان مسئول مقالات بیشترین فراوانی از لحاظ جنس به مردان و از لحاظ سمت دانشگاهی به استادیاران اختصاص یافت و استفاده محدود از منابع روزآمد و پایین بودن میزان استفاده از منابع الکترونیکی، مهم‌ترین نقاط ضعف مقالات مورد مطالعه بودند.

نوعی (۱۳۹۰) در مقاله "بررسی مقالات فصلنامه چشم‌انداز جغرافیایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت (۱۳۸۵-۸۹)" به بررسی تعداد ۱۱۰ مقاله پرداخت. پرکارترین نویسندگان، وابستگی سازمانی و جنس آنان، تعداد استنادات، پر استنادترین نشریات و نویسندگان از شاخص‌های مورد مطالعه در این پژوهش بود. براساس یافته‌های پژوهش مقالات با دو نویسنده، نویسندگان مرد با رتبه استادیاری، منابع فارسی از میان استنادات و نشریه تحقیقات جغرافیایی از میان نشریات مورد استناد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

در مقاله‌ای تحت عنوان تحلیل "محتوای نشریه‌های علمی-پژوهشی در حوزه موضوعی اقتصاد در سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۹" رشیدی‌آشتیانی و لاریجانی (۱۳۹۰)، تعداد ۹۹۴ مقاله مربوط به هفت فصلنامه علمی-پژوهشی در حوزه اقتصاد را از لحاظ جنس، مقطع تحصیلی، میزان مشارکت نویسندگان و گرایش‌های موضوعی مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند. طبق نتایج تحقیق اکثریت نویسندگان مرد و دارای مدرک تحصیلی دکتری بودند. در این تحقیق مقالات در ۱۷ موضوع کلی و ۱۱۳ زیر گروه گنجانده شدند که موضوع اقتصاد مالی بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داد.

ملک‌محمدی (۲۰۰۸) در پژوهش خود تعداد ۲۶۹۱ مقاله منتشر شده در تمامی نشریات کشاورزی و منابع طبیعی ایران طی سال‌های ۲۰۰۳-۱۹۰۵ را براساس حیطه‌های موضوعی مورد بررسی قرار داد. وی حوزه‌های موضوعی اقتصاد کشاورزی، ترویج و آموزش کشاورزی، کشاورزی و صنایع غذایی، مکانیزاسیون کشاورزی، دامداری، طب گیاهی، محیط زیست، شیلات، باغبانی، جنگل، زراعت،

مرتع، آبیاری، علوم خاک و صنعت چوب و کاغذ را برای مقالات مشخص نمود. بررسی‌ها نشان داد که ۸۱ درصد مقالات در زمینه کشاورزی و ۱۹ درصد در زمینه منابع طبیعی بودند. بیش از ۹۵ درصد مقالات از نوع کمی و تنها در حدود پنج درصد مقالات کیفی بودند. بر اساس نتایج تحلیل واریانس، حوزه‌های موضوعی بر تعداد مقالات انتشار یافته تأثیر معناداری دارد و در زمینه حوزه‌های موضوعی مباحث زراعت و اصلاح نباتات با ۳۱/۶۸ درصد بالاترین تعداد مقالات و مباحث ترویج و آموزش کشاورزی پایین‌ترین تعداد مقالات را به خود اختصاص دادند.

در پژوهشی با استفاده از روش تحلیل محتوا، دونالد و ان‌جی (Donald & Ng, 2014) به بررسی نقاط ضعف و قوت مقالات نشریات مشاوره و روانشناسی در ایالات متحده آمریکا که از روش تحلیل محتوا استفاده نموده‌اند، طی سال‌های ۲۰۱۱-۱۹۸۰ پرداختند. بدین منظور ۵۳ مقاله از مجلات انتشار یافته توسط دو انجمن ACA (American Counseling Association) و APA (American Psychological Association) مورد مطالعه قرار گرفتند. بر اساس نتایج به دست آمده، ۴۷ درصد مقالات مربوط به مجلات APA و ۵۳ درصد مربوط به مجلات ACA و ۸۹ درصد این مقالات دارای دو نویسنده یا بیشتر بودند. همچنین نتایج نشان داد، روند استفاده از تحلیل محتوا در هر دو زمینه مشاوره و روانشناسی به طور یکسان روبه افزایش است و ارائه توصیف کامل و شفاف از روش‌ها و تکنیک‌های مورد استفاده در مقالات به عنوان نقطه قوت شناسایی گردید.

آلیاس و همکاران (Alias et al., 2013)، به بررسی روند و محتوای مقالات انتشار یافته در زمینه وب در هفت مجله انتخاب شده طی سال‌های ۲۰۱۲-۲۰۰۵ بر اساس تکنیک تحلیل محتوا پرداختند. نتایج نشان داد که اکثر مقالات مورد مطالعه از نظر روش تحقیق از نوع کمی و توصیفی بودند و از نظر حوزه‌های موضوعی، مبحث اطلاعات در آموزش و پرورش را مورد توجه قرار دادند.

هدف کلی پژوهش عبارت بود از:

بررسی محتوایی مقالات منتشر شده در زمینه تخصصی ترویج و آموزش کشاورزی طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۸؛

اهداف اختصاصی پژوهش نیز به شرح زیر در نظر گرفته شدند:

بررسی توزیع فراوانی تعداد مقالات منتشر شده در شش نشریه علمی- پژوهشی ترویج و آموزش کشاورزی طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۸؛

بررسی توزیع فراوانی مقالات تخصصی علوم ترویج و آموزش کشاورزی به لحاظ تعداد، جنس و رتبه علمی نویسندگان در نشریات انتخابی طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۸؛

بررسی توزیع فراوانی مقالات تخصصی علوم ترویج و آموزش کشاورزی به لحاظ روش‌های تحقیق، نمونه‌گیری و گردآوری داده‌های مورد نیاز مورد استفاده در نشریات انتخابی طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۸؛

توزیع فراوانی مقالات تخصصی علوم ترویج به لحاظ روش‌ها و نرم‌افزارهای آماری مورد استفاده در نشریات انتخابی طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۸؛

توزیع فراوانی حیطه‌های موضوعی مقالات تخصصی علوم ترویج در نشریات انتخابی طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۸؛
توزیع فراوانی مقالات تخصصی علوم ترویج به لحاظ تعداد استناد در نشریات انتخابی طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۸.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات کیفی و توصیفی بوده و با استفاده از داده‌های موجود در مجلات علمی تخصصی ترویج و آموزش کشاورزی انجام گرفته است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از تکنیک تحلیل محتوا به عنوان روش اصلی تحقیق استفاده شده است. در قرن نوزدهم میلادی تکنیک تحلیل محتوا برای نخستین بار برای تجزیه و تحلیل مجلات و روزنامه‌ها مورد استفاده قرار گرفت. امروزه این روش دارای سابقه‌ای طولانی در علوم ارتباطات، جامعه‌شناسی، روانشناسی، مدیریت و کسب و کار می‌باشد و طی چند دهه اخیر به وفور مورد استفاده محققین قرار گرفته است. این تکنیک به عنوان روش تجزیه و تحلیل اسناد شناخته می‌شود و به محقق اجازه می‌دهد تا به آزمون نظری مسائل به منظور افزایش درک از اطلاعات موجود بپردازد (Elo & Kyngs, 2007). همانطور که اشاره شد در این تحقیق از تکنیک تحلیل محتوا به منظور بررسی مجلات تخصصی علوم ترویج

استفاده گردید. تحلیل محتوا یکی از انواع روش‌های تحقیق است که به منظور تجزیه و تحلیل نظام‌مند ارتباطات میان منابع موجود مورد استفاده قرار می‌گیرد. بسیاری از محققین این روش را برای بررسی روند تولیدات علمی و شناسایی الگوهای توسعه در مفاهیم و موضوعات خاص بکار گرفته‌اند (Lu & Nepal, 2009). از جمله امتیازات این روش، امکان عملی انجام آن و خصوصیت بارز این شیوه دور نگه‌داشتن بسیاری از اعمال نظرهای شخصی و تعصب‌ها از نتایج تحقیق است که احتمال می‌رود در سایر روش‌ها تا حدی دیده شود. همچنین می‌توان با توجه به محدودیت‌های موجود، کارآمدترین منابع اطلاعاتی را انتخاب و تهیه نمود (قهنویه و همکاران، ۱۳۹۰). تحلیل محتوای تولیدات علمی و دسته‌بندی موضوعی و شناخت نوع مطالب منتشر شده در نشریات تخصصی برای دسترسی سریع و آسان به اطلاعات، در حوزه علم‌سنجی حائز اهمیت می‌باشد. همچنین، در میان محققان علمی این توافق وجود دارد که برای پیشرفت دانش علمی، انجام تحقیقات کتاب‌شناسی و علم‌سنجی برای بررسی وضعیت دانش و شکاف‌های تحقیقاتی که ممکن است وجود داشته باشد و فرصت‌های تولید دانش جدید، ضروری است (زمانی و عزیزی‌خالخیلی، ۱۳۹۰؛ رضایی شریف‌آبادی و همکاران، ۱۳۸۸). در تحلیل محتوا، ویژگی‌های ظاهری یک پیام (متن، مکالمه و ...) را به شکل عینی (مستقل از برداشت شخصی محقق) و نظام‌مند (بر طبق قواعد معین، کمی و آماری) توصیف می‌کنند. تحلیل محتوا به منزله تکنیکی علمی عمدتاً در قرن بیستم رایج شد. شاخه‌های گوناگون علوم اجتماعی همچون ارتباطات، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی و روانشناسی آن را در پژوهش‌های خود به کار گرفتند. تحلیل محتوا معمولاً به دو روش تحلیل محتوای کمی و کیفی تقسیم می‌شود و پژوهشگر باید براساس طرح موضوع و با توجه به نوع استفاده از تحلیل محتوا و روال به کارگیری آن در مطالعه از این دو نوع روش سود برد تا بتواند از سردرگمی و ابهام کاربرد میان دو روش دوری گزیند (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰). در این پژوهش ترکیبی از هر دو طیف کمی و کیفی تحلیل محتوا مورد استفاده قرار گرفته است. جامعه آماری پژوهش، تمامی مقالات منتشر شده در زمینه ترویج و آموزش کشاورزی از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۲

یافته‌ها و بحث

توزیع فراوانی تعداد مقالات چاپ شده در نشریات مورد مطالعه

اطلاعات جامعه آماری در پژوهش حاضر به لحاظ عناوین، توزیع فراوانی کل مقالات منتشر شده و مقالات تخصصی ترویج و آموزش کشاورزی، در جدول ۱ مشخص شده است. همانطور که ملاحظه می‌شود در شش نشریه مورد بررسی، ۷۸۱ عنوان مقاله ترویجی طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۸ منتشر شده است که همگی آن‌ها پژوهشی میدانی بوده و تنها یک عنوان مقاله مروری در نشریه بین‌المللی مدیریت توسعه کشاورزی، توسط نویسندگان آمریکایی چاپ شده بود. نشریه "تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران"، طی سال‌های مد نظر در کل ۳۰۳ عنوان مقاله و در زمینه تخصصی ترویج و آموزش کشاورزی ۲۱۴ عنوان مقاله منتشر نموده و در هر دو حوزه رتبه اول را از نظر تعداد مقالات به خود اختصاص داده است. از مجموع شش نشریه، دو نشریه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی و علوم ترویج و آموزش کشاورزی، تمامی مقالات خود را در حوزه علوم ترویج به چاپ رسانده‌اند (۱۰۰ درصد). نشریه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی با کسب نرخ ۸۷/۸ درصد در رتبه دوم و نشریه روستا و توسعه (۷۷/۳ درصد) رتبه سوم و تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران با کسب نرخ ۷۰/۶ درصد در رتبه چهارم قرار گرفت. نشریه بین‌المللی مدیریت و توسعه کشاورزی ۴۲/۷ درصد از مقالات خود را در حوزه علوم ترویج به چاپ رسانده و در این زمینه جایگاه آخر را به خود اختصاص داد.

همچنین در جدول ۱ ضریب تأثیر (Impact Factor) شش نشریه براساس آخرین گزارش پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) آورده شده است. ضریب تأثیر نشریات بر اساس دو فاکتور می‌باشد: صورت کسر تعداد استناد به مقالات نشریه و مخرج کسر تعداد کل مقالات آن نشریه در یک بازه زمانی مشخص. این ضریب، یکی از شاخص‌های سنجش سطح علمی در نشریات می‌باشد (Garfield, 2005). در این زمینه، نشریه علوم ترویج و آموزش کشاورزی بالاترین مقدار (IF = ۰/۲۰۲) را به خود اختصاص داده است.

می‌باشد که پنج عنوان نشریه از گروه نشریات تخصصی علوم ترویج و آموزش کشاورزی دارای رتبه از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری را در بر می‌گیرد. از این میان پنج نشریه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی منتشره دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی منتشره در مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی وزارت جهاد کشاورزی، روستا و توسعه منتشره در وزارت جهاد کشاورزی و علوم ترویج و آموزش کشاورزی از انتشارات انجمن ترویج و آموزش کشاورزی به زبان فارسی و تنها یک عنوان نشریه مدیریت و توسعه کشاورزی (International Journal of Agricultural Management) and Development (IJAMAD) دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت به زبان انگلیسی می‌باشد. همچنین نشریه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران منتشره در دانشگاه تهران، از گروه نشریات تخصصی اقتصاد کشاورزی است که به علت تعدد انتشار مقالات مرتبط با حیطه ترویج و آموزش کشاورزی، در کنار پنج عنوان نشریه تخصصی علوم ترویج، مورد بررسی قرار گرفت. لازم به ذکر است که نشریه تعاون و کشاورزی تا پایان سال ۱۳۹۰ با عنوان تعاون به چاپ رسیده است و مقالات چاپ شده در قالب موضوعاتی پیرامون تعاونی‌های صنعتی، شهری و در کل مباحثی جدای از کشاورزی و تعاونی‌های کشاورزی می‌باشند و تنها در دو سال ۹۱ و ۹۲ صرفاً به مباحث کشاورزی پرداخته است و از آنجا که در بازه زمانی مورد نظر در این پژوهش نمی‌گنجید از جامعه آماری حذف شده است. همچنین دوره انتشار تمامی مجلات مورد بررسی به صورت فصلنامه می‌باشد. تعداد کل مقالات انتشار یافته طی سال‌های مورد نظر پژوهش در این هفت عنوان نشریه ۹۹۰ مقاله بوده است که از این میان ۲۰۹ مقاله که دارای موضوعات غیرمرتبط با زمینه تخصصی ترویج کشاورزی (به عنوان مثال موضوعات اقتصادی، زراعی و غیره) بودند، کنار گذاشته شده و در کل تعداد ۷۸۱ مقاله مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

بیشتری برخوردار است و این امر سبب ارتقای علمی مقالات می‌گردد (همایی و همکاران، ۱۳۹۰). بر اساس نتایج حاصله در این پژوهش، بر اساس جدول ۲، از مجموع ۷۸۱ عنوان مقاله مورد مطالعه، تعداد ۷۱۹ مقاله حاصل مشارکت گروهی و تنها ۶۲ عنوان مقاله به صورت انفرادی تألیف شده‌اند و میانگین تعداد نویسندگان مقالات برابر با ۲/۷۸ نفر به ازای هر مقاله می‌باشد.

توزیع فراوانی تعداد، جنس و رتبه علمی نویسندگان بر اساس نتایج به دست آمده مجموعاً ۲۱۶۸ نویسنده برای تألیف ۷۸۱ عنوان مقاله مورد مطالعه همکاری داشته‌اند. میزان مشارکت نویسندگان بر حسب جنسیت، حاکی از مشارکت بیشتر مردان (۷۷/۳ درصد) نسبت به زنان (۲۲/۷ درصد) بوده است. امروزه نتایج تحقیقات علمی نشان داده است که پژوهش‌های گروهی، از دقت، جامع‌نگری و سرعت

جدول ۱- بررسی کمی نشریات مورد مطالعه طی سال‌های پژوهش (۱۳۸۸-۱۳۹۲)

تعداد شماره‌ها و مقالات انتشار یافته در هر سال											عنوان نشریه		
		۱۳۹۲		۱۳۹۱		۱۳۹۰		۱۳۸۹		۱۳۸۸		فهرست تأثیر	
درصد مقالات ترویجی	تعداد مقالات ترویجی	تعداد کل	تعداد مقالات	تعداد شماره‌ها	تعداد مقالات	تعداد شماره‌ها	تعداد مقالات	تعداد شماره‌ها	تعداد مقالات	تعداد شماره‌ها			
۸۷/۵	۱۴۰	۱۶۰	۳۲	۴	۳۲	۴	۳۲	۴	۳۲	۴	۳۲	۰/۱۲۵	پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی
۱۰۰	۱۶۰	۱۶۰	۴۰	۴	۳۳	۴	۳۱	۴	۲۸	۴	۲۸	۰/۰۷۳	پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی
۱۰۰	۸۳	۸۳	۱۸	۲	۱۸	۲	۱۶	۲	۱۵	۲	۱۶	۰/۲۰۲	علوم ترویج و آموزش کشاورزی
۷۷/۳	۱۴۰	۱۸۱	۳۵	۴	۳۷	۴	۳۹	۴	۳۷	۴	۳۳	۰/۱۱۱	روستا و توسعه
۷۰/۶	۲۱۴	۳۰۳	۵۸	۴	۶۸	۴	۶۰	۴	۵۳	۴	۶۴	۰/۰۶۴	تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی
۴۲/۷	۴۴	۱۰۳	۳۳	۴	۳۳	۴	۳۰	۴	۷	۱	-	-	International Journal of Agricultural Management and Development
تعداد کل مقالات ترویجی مورد بررسی: ۷۸۱													

جدول ۲- توزیع فراوانی مشارکت نویسندگان

تعداد نویسندگان	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
مقالات با یک نویسنده	۶۲	۷/۹	۷/۹
با دو نویسنده	۲۶۴	۳۳/۸	۴۱/۷
با سه نویسنده	۲۸۱	۳۶	۷۷/۷
با چهار نویسنده	۱۴۰	۱۷/۹	۹۵/۶
با پنج نویسنده	۳۰	۳/۸	۹۹/۵
با بیش از پنج نویسنده	۴	۰/۵	۹۹/۹
جمع	۷۸۱	۱۰۰	-

فراوانی نویسندگان مقالات بر حسب رتبه علمی دانشگاهی نیز به ترتیب مربوط به افراد با رتبه استادیاری بوده است. نویسندگان با مدرک کارشناسی ارشد و رتبه دانشیاری در جایگاه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند.

توزیع فراوانی رتبه علمی نویسندگان مقالات به تفکیک شش عنوان نشریه در جدول ۵ ارائه شده است. همانطور که مشاهده می‌شود، بالاترین رتبه علمی نویسندگان (استاد تمام) در نشریه علوم ترویج و آموزش کشاورزی بالاترین فراوانی و در نشریه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی پایین‌ترین فراوانی را دارا می‌باشد.

توزیع فراوانی تعداد نویسندگان مقالات به تفکیک شش عنوان نشریه در جدول ۳ ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود دو نشریه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی و روستا و توسعه به ترتیب با ۱۲/۹ و ۱۲/۱ درصد، بالاترین آمار مقالات با یک نویسنده را به خود اختصاص داده‌اند و نشریه IJAMAD بالاترین درصد مقالات (۱۵/۹) با بیش از چهار نویسنده را دارا می‌باشد. طبق یافته‌ها، جدول ۴، و پس از حذف موارد نامشخص (نویسندگانی که رتبه علمی خود را مشخص نکرده بودند و از نام سازمان و... استفاده کرده بودند)، بالاترین توزیع

جدول ۳- توزیع فراوانی مشارکت نویسندگان به تفکیک شش عنوان نشریه

عنوان نشریات	تعداد نویسندگان											
	پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی	کشاورزی	پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی	علوم ترویج و آموزش کشاورزی	روستا و توسعه	توسعه کشاورزی	تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی	International Journal of Agricultural Management and Development	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
مقالات با یک نویسنده	۱۸	۱۲/۹	۱۳	۸/۱	۶	۷/۲	۱۷	۱۲/۱	۷	۳/۳	۱	۲/۳
با دو نویسنده	۷۰	۵۰	۴۵	۲۸/۱	۳۸	۴۵/۸	۴۱	۲۹/۳	۵۶	۲۶/۲	۱۴	۳۱/۸
با سه نویسنده	۴۰	۲۸/۶	۶۹	۴۳/۱	۲۵	۳۰/۱	۵۲	۳۷/۱	۸۲	۳۸/۳	۱۳	۲۹/۵
با چهار نویسنده	۱۱	۷/۹	۲۹	۱۸/۱	۱۲	۱۴/۵	۲۴	۱۷/۱	۵۵	۲۵/۷	۹	۲۰/۵
با پنج نویسنده	۱	۰/۷	۳	۱/۹	۲	۲/۴	۵	۳/۶	۱۳	۶/۱	۶	۱۴/۶
با بیش از پنج نویسنده	۰	۰	۱	۰/۶	۰	۰	۱	۰/۷	۱	۰/۵	۱	۲/۳
جمع	۱۴۰	۱۰۰	۱۶۰	۸۳	۱۰۰	۱۰۰	۱۴۰	۱۰۰	۲۱۴	۱۰۰	۴۴	۱۰۰

جدول ۴- توزیع فراوانی رتبه علمی نویسندگان

رتبه علمی و سطح تحصیلی نویسندگان	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کارشناسی	۱۴	۰/۸	۰/۸
دانشجوی کارشناسی ارشد	۲۱۸	۱۲/۳	۱۳/۱
کارشناس ارشد	۳۵۹	۲۰/۲	۳۳/۳
دانشجوی دکتری	۱۸۳	۱۰/۳	۴۳/۶
دکتری	۳۵	۲	۴۵/۶
مربی	۱۵	۰/۸	۴۶/۴
استادیار	۴۵۹	۲۵/۹	۷۲/۳
دانشیار	۳۲۱	۱۸/۱	۹۰/۴
استاد	۱۷۱	۹/۶	۱۰۰
جمع	۱۷۷۵	۱۰۰	-

جدول ۵- توزیع فراوانی رتبه علمی نویسندگان به تفکیک شش عنوان نشریه

رتبه علمی نویسندگان	عنوان نشریه	کارشناس ارشد	دانشجوی کارشناسی	کارشناس ارشد	دانشجوی دکتری	دکتری	مربی	استادیار	دانشیار	استاد
فراوانی	پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی	۱	۳۴	۶۲	۲۵	۱۴	۱	۸۳	۵۲	۱۲
درصد		۰/۳۵	۱۱/۹۷	۲۱/۸۳	۸/۸۰	۴/۹۳	۰/۳۵	۲۹/۲۳	۱۸/۳۱	۴/۲۳
فراوانی	علوم ترویج و آموزش کشاورزی	۳	۲۴	۲۱	۳۰	۲	۰	۴۸	۳۸	۲۲
درصد		۱/۵۶	۱۲/۱۲	۱۰/۶۱	۱۵/۱۵	۱/۰۱	۰	۲۴/۲۴	۱۹/۱۹	۱۶/۱۶
فراوانی	پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی	۴	۳۸	۷۸	۲۸	۱	۵	۹۳	۷۳	۳۳
درصد		۱/۱۳	۱۰/۷۶	۲۲/۱۰	۷/۹۳	۰/۲۸	۱/۴۲	۲۶/۳۵	۲۰/۶۸	۹/۳۵
فراوانی	تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی	۴	۵۶	۹۲	۸۱	۳	۶	۱۱۰	۹۷	۵۵
درصد		۰/۷۹	۱۱/۱۱	۱۸/۲۵	۱۶/۰۷	۰/۶۰	۱/۱۹	۲۱/۸۳	۱۹/۲۵	۱۰/۹۱
فراوانی	روستا و توسعه	۲	۵۶	۸۵	۳	۱۴	۳	۹۲	۴۳	۳۳
درصد		۰/۶۰	۱۶/۹۲	۲۵/۶۸	۰/۹۱	۴/۲۳	۰/۹۱	۲۷/۷۹	۱۲/۹۹	۹/۶۷
فراوانی	IJAMAD	۰	۱۰	۲۱	۱۶	۱	۰	۳۳	۱۸	۱۶
درصد		۰	۸/۷۰	۱۸/۲۶	۱۳/۹۱	۰/۸۷	۰	۲۸/۷۰	۱۵/۶۵	۱۳/۹۱

توزیع فراوانی پارادایم و روش‌های تحقیق

فرایند اجرای یک پژوهش در عمل می‌تواند به سه گروه کمی، کیفی و ترکیبی تقسیم شود. در پژوهش‌های کمی از متغیرهای کمی استفاده می‌شود و معمولاً پژوهش دارای فرضیه است. پژوهش‌های کیفی از دسته پژوهش‌هایی است که در آن‌ها متغیرهای کیفی مورد بررسی قرار گرفته و به تفسیر دانش کمک می‌نمایند. در پژوهش‌های ترکیبی در انجام یک پژوهش از ویژگی‌های هر دو پژوهش قبلی استفاده می‌شود (طیبی و همکاران، ۱۳۹۱). کثرت تحقیقات کمی در مقابل تحقیقات کیفی در تمامی حوزه‌های علمی مشهود می‌باشد. هدف پژوهش کیفی با توجه به ماهیت آن، مطالعه عمیق و همه جانبه بر روی پدیده مورد مطالعه است. بنابراین، به نظر می‌رسد تحقیق کیفی بیشتر بر پایه‌های پدیدارشناسی، تفسیرگرایی و تاویل استوار است که در هر سه رهیافت بر جنبه‌های ذهنی انسانی تأکید می‌شود. آنچه در پژوهش کیفی مهم است، تأکید بر کل‌نگری، حرکت از

مشاهده جزئیات رفتار و الگوسازی آن به سوی نظریه سازی، منطقی استقرایی، طبیعت‌گرایی و توجه به تأمین پدیده اجتماعی است (عباس‌زاده، ۱۳۹۱). براساس یافته‌های پژوهش از میان ۷۸۰ مقاله پژوهشی مورد مطالعه (۱ عنوان مقاله مروری می‌باشد)، ۱۰ عنوان مقاله از نوع مقالات ترکیبی، ۱۸ عنوان کیفی و مابقی (۷۵۲ مقاله) از نوع مقالات کمی بوده و یا می‌توان بیان کرد که تنها ۳/۵ درصد مقالات از نوع مقالات کیفی بودند. توزیع فراوانی روش‌های تحقیق مورد استفاده در مقالات در جدول ۶ مشخص شده است. از آنجا که ۱۰ عنوان مقاله از نوع مقالات ترکیبی بودند، در ۷۸۱ عنوان مقاله منتخب از ۷۹۱ روش تحقیق بهره گرفته شده است. از مجموع ۷۸۱ مقاله مرتبط با علوم ترویج، به ترتیب ۳۳۹ مقاله توصیفی پیمایشی (۴۷/۲ درصد)، ۲۸۵ مقاله توصیفی همبستگی (۳۹/۷ درصد)، ۵۷ مقاله علی-ارتباطی (۷/۹ درصد)، ۱۴ مقاله مطالعه موردی (۱/۹ درصد)، ۹ مقاله توصیفی علی-

توزیع فراوانی روش‌های نمونه‌گیری یافته‌های پژوهش در زمینه روش‌های نمونه‌گیری مورد استفاده در مقالات در جدول ۷ مشخص شده است. از آنجا که مقالات ترکیبی و تعدادی از مقالات کمی از بیش از یک روش نمونه‌گیری بهره گرفته‌اند، در ۷۸۱ مقاله منتخب از ۸۰۰ روش نمونه‌گیری استفاده شده است. همانطور که مشاهده می‌شود روش نمونه‌گیری طبقه‌ای (۴۰/۳ درصد) و تصادفی (۳۰ درصد) پر کاربردترین روش‌های نمونه‌گیری در مقالات ترویجی می‌باشند.

قیاسی (۱/۳ درصد)، ۶ مقاله توصیفی پس رویدادی (۰/۸ درصد)، ۴ مقاله پدیدارشناسی (۰/۶ درصد)، ۳ مقاله تحلیل محتوا (۰/۴ درصد) و ۱ مقاله مردم‌نگاری (۰/۱ درصد) می‌باشند. همانطور که مشاهده می‌شود مقالات توصیفی پیمایشی و همبستگی بیشترین و مقالات مردم‌نگاری، پدیدارشناسی و تحلیل محتوا کم‌ترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین براساس نتایج مندرج در جدول ۶، ۸۹ درصد مقالات از روش‌های تحقیق توصیفی (غیر آزمایشی) بهره گرفته‌اند.

جدول ۶- توزیع فراوانی روش‌های تحقیق در مقالات

روش تحقیق	فراوانی	درصد معتبر
توصیفی- پیمایشی	۲۸۵	۳۹/۷
توصیفی- همبستگی	۳۳۹	۴۷/۲
توصیفی- علی قیاسی	۹	۱/۳
توصیفی- پس رویدادی	۶	۰/۸
علی- ارتباطی	۵۷	۷/۹
تحلیل محتوا	۳	۰/۴
مطالعه موردی	۱۴	۱/۹
پدیدارشناسی	۴	۰/۶
مردم (قوم) نگاری	۱	۰/۱
نامشخص	۷۳	-
جمع	۷۹۱	۱۰۰

جدول ۷- توزیع فراوانی روش‌های نمونه‌گیری در مقالات

روش نمونه‌گیری	فراوانی	درصد معتبر
تصادفی	۲۴۰	۳۰
طبقه‌ای	۳۲۲	۴۰/۳
خوشه‌ای	۵۰	۶/۳
تمام شماری (سرشماری)	۹۸	۱۲/۳
هدفمند	۳۰	۳/۸
سهمیه‌ای	۱	۰/۱
گلوله‌برفی	۹	۱/۱
نامشخص	۵۰	-
جمع	۸۰۰	۱۰۰

توزیع فراوانی روش‌های گردآوری داده‌ها

علاوه بر مقالات ترکیبی، تعدادی دیگر از مقالات نیز از دو روش به منظور گردآوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز استفاده نموده‌اند. از کل ۸۱۷ روش بکار برده شده، ۷۳۸ مورد پرسشنامه می‌باشد (۹۱/۶ درصد) و تکنیک‌های مصاحبه، مشاهده، فهرست گردآوری اطلاعات و مطالعات اسنادی در رتبه‌های بعدی قرار دارند (جدول ۸).

بررسی نرم‌افزارهای آماری مورد استفاده

بررسی نرم‌افزارهای آماری مورد استفاده در مقالات ترویج کشاورزی نشان می‌دهد که نرم‌افزار SPSS با استفاده در ۷۱۸ مقاله (۹۱ درصد) پرکاربردترین نرم‌افزار بوده و LISREL با ۲۹ (۳/۶ درصد) مورد استفاده پس از آن قرار می‌گیرد. نرم‌افزارهایی که بیش از یک بار مورد استفاده قرار گرفته‌اند در جدول ۹ مشخص شده‌اند. نرم‌افزارهای آماری چون Arcgis، LIMDEP، Winbugs، و Power sample یک بار بکار برده شده‌اند.

بررسی روش‌های آماری مورد استفاده

بر اساس یافته‌های پژوهش، در مقالات مورد مطالعه بعد از آمار توصیفی اعم از: میانگین، فراوانی، درصد فراوانی و فراوانی تجمعی، انحراف معیار، ضریب تغییرات که در بیش از ۹۵ درصد مقالات مورد استفاده قرار گرفته‌اند، در زمینه آمار استنباطی در حدود ۲۰ نوع تکنیک گوناگون به کار برده شده است که پر کاربردترین آن‌ها به ترتیب در جدول ۱۰ گزارش شده‌اند. همانطور که مشخص است انواع روش‌های تحلیل رگرسیونی اعم از رگرسیون خطی ساده، رگرسیون خطی چندگانه و رگرسیون لجستیک از پر کاربردترین روش‌ها در بین روش‌های آماری می‌باشند که از میان آن‌ها رگرسیون خطی چندگانه رتبه نخست فراوانی را در بین سایر روش‌های آماری به خود اختصاص داده است. آماره‌های همبستگی و ارتباط اعم از ضریب همبستگی پیرسون، اسپیرمن و کای اسکوئر پس از رگرسیون خطی چندگانه پر تکرارترین روش‌ها می‌باشند. آزمون‌های پارامتریک t و تحلیل واریانس (ANOVA) از نظر تعدد کاربرد در رتبه‌های سوم و چهارم قرار دارند.

تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی که به منظور تخلیص و دسته‌بندی متغیرها مورد استفاده قرار می‌گیرد نیز از تکنیک‌های پرکاربرد در مقالات مورد بررسی می‌باشد. آزمون‌های ناپارامتری من‌ویتنی و کروسکال والیس، تکنیک تحلیل مسیر، معیار توصیفی ISDM و تکنیک تحلیل عاملی تأییدی در رتبه‌های ششم تا دهم قرار دارند. آزمون‌های دیگری چون آزمون فریدمن، نشانه، دانکن، تحلیل تشخیصی و تحلیل خوشه‌ای تنها در موارد محدودی در یک یا دو عنوان مقاله مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

بررسی تعداد منابع مورد استناد

مقالات، حاوی فهرستی از استنادها (citations) یا در واقع همان مراجع ذکر شده در فهرست منابع هستند که نشان دهنده استناد نویسنده مقاله، به مقاله دیگر است. از زمان پیدایش علم در یونان باستان تا به امروز، استناد به سایر محققان و پژوهشگران عامل ارتباطات غیر مستقیم، ماندگاری و کاربرد علوم بوده و از الزامات حرفه‌ای و اخلاقی پژوهش می‌باشد. پذیرش و استناد به پژوهش‌های سایرین و تأیید فرضیه‌ها، روش‌ها، نتایج و پیشنهادات آنان از شاخص‌های تأثیر و نقش این پژوهش‌ها در پیشرفت و گسترش علوم می‌باشد (Krampen et al., 2007). نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در نگارش مقالات مورد مطالعه از ۱۹۹۹۱ مرجع (منبع) استفاده شده است که ۴۵/۶ درصد مربوط به مجلات فارسی زبان و لاتین و ۵۴/۴ درصد مربوط به مجموعه مقالات سمینارها، کنفرانس‌ها و کنگره‌ها، پایان‌نامه‌ها، منابع اینترنتی و کتب می‌باشند. بررسی میانگین تعداد منابع مورد استناد برای هر مقاله به تفکیک شش نشریه منتخب در جدول ۱۱ مشخص شده است. میانگین منابع به ازای هر مقاله در نشریه علوم ترویج و آموزش کشاورزی بیشترین و در نشریه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی کمترین تعداد می‌باشد.

جدول ۸- توزیع فراوانی روش‌های گردآوری داده‌ها در مقالات

روش گردآوری داده‌ها	فراوانی	درصد معتبر
پرسشنامه	۷۳۸	۹۱/۶
مصاحبه	۴۹	۶/۱
مشاهده	۹	۱/۱
فهرست گردآوری اطلاعات	۵	۰/۶
مطالعات اسنادی	۳	۰/۴
عکاسی و تحلیل انتقادی	۱	۰/۱
بارش افکار (طوفان اندیشه)	۱	۰/۱
نامشخص	۱۱	-
جمع	۸۱۷	۱۰۰

جدول ۹- توزیع فراوانی نرم‌افزارهای آماری

نرم‌افزارهای آماری	فراوانی	درصد معتبر
SPSS	۷۲۲	۹۱
LISREL	۲۹	۳/۶
Excel	۱۸	۲/۳
AMOS	۹	۱/۱
Expert choice	۵	۰/۶
Shazam	۴	۰/۵
SPLS (SmartPLS)	۲	۰/۳
Eviews	۲	۰/۳
GIS	۲	۰/۳
نامشخص	۸	-
جمع	۸۰۱	۱۰۰

جدول ۱۰- اولویت‌بندی روش‌های آماری بر مبنای میزان کاربرد در مقالات

رتبه	پرکاربردترین روش‌های آماری
۱	رگرسیون
۲	ضرایب همبستگی
۳	آزمون t
۴	تحلیل واریانس (ANOVA)
۵	تحلیل عاملی اکتشافی
۶	من ویتنی
۷	کروسکال والیس
۸	تحلیل مسیر
۹	معیار ISDM
۱۰	تحلیل عاملی تأییدی

جدول ۱۱- میانگین تعداد منابع برای هر مقاله در شش نشریه منتخب

Agricultural Management & Development	تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران	روستا و توسعه	علوم ترویج و آموزش کشاورزی	پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی	پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی	
۴۴	۲۱۴	۱۴۰	۸۳	۱۶۰	۱۴۰	تعداد مقالات
۱۱۰۷	۵۴۶۷	۳۱۳۲	۲۸۹۵	۴۳۸۸	۳۰۰۲	تعداد منابع
۲۵/۲	۲۵/۵	۲۲/۴	۳۴/۹	۲۷/۴	۲۱/۴	میانگین

کشاورزی در توسعه تعاون و تشکل‌های مردمی، ۷- نقش آموزش‌های رسمی کشاورزی در بهبود وضعیت زیست‌محیطی و توسعه پایدار، ۸- قابلیت‌ها و نگرش‌ها و فعالیت‌های تحقیقاتی اعضای هیأت علمی، کارشناسان و کارمندان مؤسسات آموزش کشاورزی

حیطه ۳: توسعه سازمانی که دارای سه زیرمجموعه موضوعی می‌باشد

۱- کارآفرینی در سازمان‌های خدماتی کشاورزی، ۲- فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی در آموزش کشاورزی و حرفه‌ای کارکنان، ۳- مطالعه منابع انسانی، فیزیکی و مالی در سازمان‌های خدماتی و حمایتی کشاورزی و نقش آن‌ها در توسعه کشاورزی

همچنین با توجه به اهمیت مطالعه گروه‌های خاص جوانان روستایی و زنان در مباحث ترویج و آموزش کشاورزی این دو گروه نیز به طور جداگانه مورد بررسی قرار گرفتند که نتایج نشان داد تنها ۵ مقاله (۰/۶ درصد) به موضوع جوانان روستایی و ۲۹ مقاله (۳/۷ درصد) به زنان روستایی پرداخته‌اند.

در نمودار ۱ مقالات براساس سه حیطه موضوعی کلی استفاده شده برای تحلیل محتوا توزیع شدند. همانطور که مشاهده می‌شود حیطه موضوعی نظام ترویج در کشاورزی بیشترین سهم را (۴۹ درصد) در زمینه موضوعات سه گانه به خود اختصاص داده است. حیطه‌های موضوعی نظام آموزش رسمی کشاورزی (۳۶ درصد) و توسعه سازمانی (۱۴/۹ درصد) پس از آن قرار می‌گیرند.

توزیع فراوانی حیطه‌های موضوعی مقالات

به منظور بررسی و تفکیک موضوعی مقالات مورد مطالعه، در ابتدا با توجه به عنوان، چکیده، کلیدواژه‌ها و مرور متن و محتوای مقالات، سه حیطه کلی (نظام ترویج در کشاورزی، نظام آموزش رسمی کشاورزی و توسعه سازمانی) انتخاب و در ادامه برای هر یک از آن‌ها زیرمجموعه‌هایی در نظر گرفته شد.

حیطه ۱: نظام ترویج در کشاورزی که دارای هفت

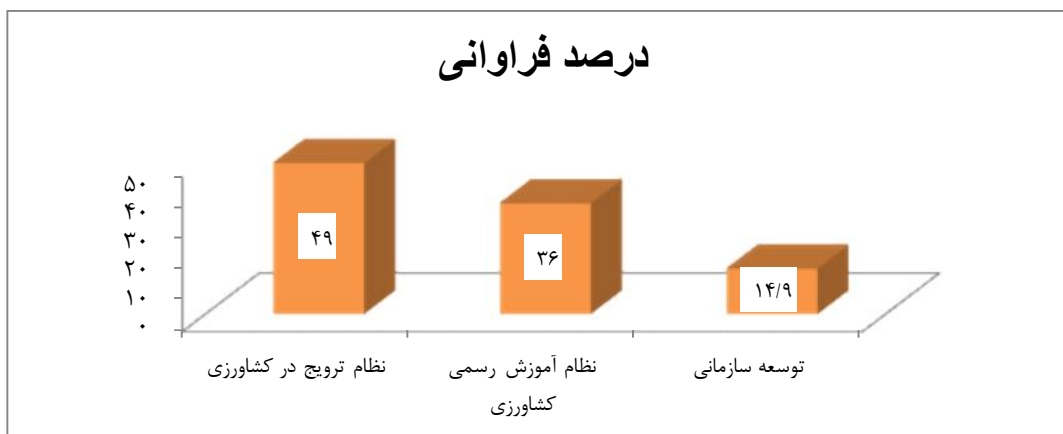
زیرمجموعه موضوعی می‌باشد

۱- بهبود معیشت، نگرش و مشارکت کشاورزان و روستاییان، ۲- مدیریت در بخش کشاورزی و روستایی، ۳- مدیریت ضایعات کشاورزی، ۴- بیمه، تعاون و اعتبارات کشاورزی، ۵- مکانیزاسیون، تکنولوژی و نوآوری در بخش کشاورزی و روستایی، ۶- توسعه کارآفرینی، کسب و کارهای کشاورزی و روستایی و علوم ترویج، ۷- حرکت به سوی کشاورزی پایدار (ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی)

حیطه ۲: نظام آموزش رسمی کشاورزی که دارای هشت

زیرمجموعه موضوعی می‌باشد

۱- فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی، نوآوری و کیفیت در آموزش رسمی کشاورزی، ۲- قابلیت‌ها و توانایی‌های حرفه‌ای و اشتغال فارغ‌التحصیلان و دانشجویان و دانش‌آموزان کشاورزی، ۳- انگیزه، نگرش، علایق و تمایلات فارغ-التحصیلان، دانشجویان و دانش‌آموزان کشاورزی، ۴- کارآفرینی در آموزش رسمی کشاورزی، ۵- نقش آموزش‌های رسمی در دانش و مهارت‌های مدیریتی و حرفه‌ای دست‌اندرکاران کشاورزی، ۶- نقش آموزش‌های رسمی

نمودار ۱- توزیع فراوانی مقالات در قالب سه حیطه موضوعی کلی

و روستاییان و همچنین مدیریت در بخش کشاورزی و روستایی از حیطه موضوعی اول به طور مشترک (۹/۷ درصد) در رده سوم قرار گرفتند. نقش آموزش‌های رسمی کشاورزی در بهبود وضعیت زیست‌محیطی و توسعه پایدار از حیطه موضوعی دوم (نظام آموزش رسمی کشاورزی)، دارای کمترین توزیع فراوانی (۱ درصد) می‌باشند. بررسی توزیع فراوانی موضوعات نشان می‌دهد که محققان گرایش ترویج و آموزش کشاورزی به وضعیت کشاورزی و مدیریت آن در روستاها و توانایی‌ها و ظرفیت‌های سازمان‌های خدماتی و حمایتی کشاورزی توجه بیشتری داشته‌اند.

در جدول ۱۲ حیطه‌های موضوعی سه گانه و زیر مجموعه‌های هر یک به تفکیک شش عنوان نشریه مورد مطالعه مشخص شده است. در بین موضوعات ۱۸ گانه مورد بررسی، توسعه کارآفرینی، کسب و کارهای کشاورزی و روستایی و علوم ترویج از حیطه موضوعی اول (نظام ترویج کشاورزی)، دارای بالاترین توزیع فراوانی (۱۱/۴ درصد)، مطالعه منابع انسانی، فیزیکی و مالی در سازمان‌های خدماتی و حمایتی کشاورزی و نقش آن‌ها در توسعه کشاورزی از حیطه موضوعی سوم (توسعه انسانی)، در رده دوم (۱۰/۴ درصد) و وضعیت، نگرش و مشارکت کشاورزان

جدول ۱۲- توزیع فراوانی حیطه‌های موضوعی مقالات مورد مطالعه

کل مقالات	Agricultural Management & Development		تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران		روستا و توسعه		علوم ترویج و آموزش کشاورزی		پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی		پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی		زیرمجموعه‌های موضوعی	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد		
۱۰/۱	۷۹	۲۹/۵	۱	۱۰/۷	۲۳	۲۲/۱	۳۱	۳/۶	۳	۰	۰	۶/۴	۹	۱. وضعیت، نگرش و مشارکت کشاورزان و روستائیان
۹/۶	۷۵	۱۱/۴	۵	۷	۱۵	۱۳/۶	۱۹	۶/۰	۵	۲/۵	۴	۱۹/۳	۲۷	۲. مدیریت در بخش کشاورزی و روستایی
۲/۳	۱۸	۰	۰	۰/۹	۲	۲/۱	۳	۱۰/۸	۹	۰	۰	۲/۹	۴	۳. مدیریت ضایعات کشاورزی
۲/۲	۱۷	۴/۵	۲	۱/۹	۴	۳/۶	۵	۱/۲	۱	۰/۶	۱	۲/۹	۴	۴. بیمه، تعاون و اعتبارات
۷/۸	۶۱	۶/۸	۳	۱۰/۳	۲۲	۵/۷	۸	۰	۰	۳/۱	۵	۱۶/۴	۲۳	۵. مکانیزاسیون، تکنولوژی و نوآوری در بخش کشاورزی و روستایی
۱۱/۳	۸۸	۱۸/۲	۸	۱۰/۳	۲۲	۱۰/۷	۱۵	۱۴/۵	۱۲	۵/۶	۹	۱۵/۷	۲۲	۶. توسعه کارآفرینی، کسب و کارهای کشاورزی و روستایی و علوم ترویج
۵/۸	۴۵	۲/۳	۱	۶/۵	۱۴	۱۵/۷	۲۲	۶/۰	۵	۰	۰	۲/۱	۳	۷. کشاورزی پایدار (ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی)
۷/۸	۶۱	۲/۳	۱	۸/۹	۱۹	۰/۷	۱	۲/۴	۲	۱۸/۸	۳۰	۵/۷	۸	۱. فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی، نوآوری و کیفیت در آموزش کشاورزی
۶/۵	۵۱	۲/۳	۱	۴/۷	۱۰	۰	۰	۹/۶	۸	۱۶/۹	۲۷	۳/۶	۵	۲. قابلیت‌ها و توانایی‌های حرفه‌ای و اشتغال
۳/۲	۲۵	۰	۰	۲/۳	۵	۰	۰	۸/۴	۷	۶/۹	۱۱	۱/۴	۲	۳. انگیزه، نگرش و تمایلات
۴/۷	۳۷	۲/۳	۱	۴/۲	۹	۰	۰	۷/۲	۶	۱۰	۱۶	۳/۶	۵	۴. کارآفرینی در آموزش عالی
۲/۹	۲۳	۲/۳	۱	۱/۹	۴	۳/۶	۵	۱/۲	۱	۵	۸	۲/۹	۴	۵. دانش و مهارت‌های مدیریتی و حرفه‌ای در کشاورزی
۳/۲	۲۵	۰	۰	۰/۹	۲	۱۵/۷	۲۲	۰	۰	۰	۰	۰/۷	۱	۶. تعاون و تشکل‌های مردمی
۱	۸	۰	۰	۰	۰	۱/۴	۲	۱/۲	۱	۲/۵	۴	۰/۷	۱	۷. نقش آموزش‌های زیست-محیطی و توسعه پایدار
۶/۷	۵۲	۹/۱	۴	۷/۹	۱۷	۰	۰	۴/۸	۴	۱۳/۸	۲۲	۳/۶	۵	۸. قابلیت‌ها و نگرش‌ها و فعالیت-های تحقیقاتی اعضا

بنیاد ترویج در کشاورزی

بنیاد آموزش روستایی کشاورزی

ادامه جدول ۱۲- توزیع فراوانی حیطه‌های موضوعی مقالات مورد مطالعه

کل مقالات	زیرمجموعه‌های موضوعی												حیطه‌های موضوعی	
	Agricultural Management & Development		تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران		روستا و توسعه		علوم ترویج و آموزش کشاورزی		پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی		پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی			
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲/۸	۲۲	۴/۵	۲	۵/۶	۱۲	۰	۰	۱/۲	۱	۳/۱	۵	۱/۴	۲	۱. کارآفرینی در سازمان‌ها
۱/۷	۱۳	۰	۰	۱/۹	۴	۰/۷	۱	۱/۲	۱	۲/۵	۴	۲/۱	۳	۲. فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی در آموزش کشاورزی و حرفه‌ای کارکنان
۱۰/۴	۸۱	۴/۵	۲	۱۴	۳۰	۴/۳	۶	۲۰/۵	۱۷	۸/۸	۱۴	۸/۶	۱۲	۳. مطالعه منابع انسانی، فیزیکی و مالی در سازمان‌های خدماتی و حمایتی کشاورزی و نقش آنها در توسعه کشاورزی
۱۰۰	۷۸۱	۱۰۰	۴۴	۱۰۰	۲۱۴	۱۰۰	۱۴۰	۱۰۰	۸۳	۱۰۰	۱۶۰	۱۰۰	۱۴۰	جمع

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

اصولاً مواد غیرکتابی از نظر محتوای اطلاعاتی اهمیت زیادی دارند. معمولاً آثار پژوهشگران پیش از آنکه به صورت کتاب در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد، در نسخه‌های محدود به شکل مقاله در مجلات، سمینارها، انتشارات دولتی منتشر می‌شود (گرگی و همکاران، ۱۳۸۷). یکی از این منابع اطلاعاتی با ارزش مجلات علمی- پژوهشی هستند. مجلات داخلی باتوجه به رشد دانشجویان دوره‌های عالی و شرط داشتن مقاله علمی- پژوهشی برای دفاع از رساله و همچنین ضوابط ارتقای اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها، رشد کمی و کیفی نسبتاً خوبی یافته‌اند (زمانی و عزیزی‌خالخیلی، ۱۳۹۰). بررسی محتوایی پژوهش‌های انجام شده در حوزه‌های گوناگون علمی، سیاست‌گذاران امر را به سمت ارتقای سطح کیفی و جبران کمبودهای پژوهشی، سوق می‌دهد. در پژوهش حاضر، با بررسی مقالات تخصصی علوم ترویج کشاورزی در شش فصلنامه علمی- پژوهشی در سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۹۲ نتایج زیر حاصل گردید:

از مجموع ۹۹۰ عنوان مقاله منتشر شده در شش نشریه منتخب در طی سال‌های پژوهش ۷۸۱ عنوان مقاله در گروه تخصصی علوم ترویج می‌باشند. در بررسی همکاری گروهی نویسندگان مشخص شد که بیشترین مقاله‌ها به طور مشارکتی تألیف شده است و اغلب دو و سه نویسنده دارد. یافته‌های مربوط به جنس نویسندگان نشان داد که تعداد و درصد مردان در نگارش مقاله‌ها، بیشتر از زنان است و مشارکت اندک زنان به روشنی مشهود است. یکی از دلایل این امر می‌تواند تفاوت چشمگیر تعداد اعضای هیأت علمی زن و مرد در دانشگاه‌ها و مراکز علمی باشد. در بررسی رتبه علمی نویسندگان مشخص گردید که بیشترین درصد نویسندگان، دارای رتبه استادیاری می‌باشند. بر مبنای بررسی نوع (کیفی یا کمی)، روش تحقیق و نمونه‌گیری در مقالات مشخص گردید که تنها ۳/۵ درصد مقالات از نوع کیفی هستند که نشان دهنده ضعف تحقیقاتی در این زمینه در حوزه ترویج کشاورزی می‌باشد. با وجودی که پژوهش‌های کیفی بخش وسیعی از تحقیقات را در

استقبال گسترده قرار گرفته، بیشتر خواننده می‌شود و بیشتر رجوع می‌گردد که این امر باعث افزایش ضریب تأثیر مجله می‌شود. یک مقاله مروری خوب، مقاله‌ای است که به خواننده کمک کند تا در ارزیابی موارد موافق و مخالف راحت‌تر تصمیم‌گیری کند و در صورت نیاز برای کسب اطلاعات و یا اطمینان بیشتر بتواند به منابع کلیدی اشاره شده مراجعه نماید. هدف مقاله مروری ارزیابی وضعیت فعلی و موجود در زمینه موضوعی خاص و ارائه بررسی‌ای جامع از مطالعات محققان دیگر می‌باشد (ملبوس‌یاف و عزیز، ۱۳۸۹؛ Batovski, 2008). بنابراین پرداختن به مقالات مروری باید در اولویت برنامه‌های موسسات آموزشی و تحقیقاتی کشاورزی بالاخری در زمینه تخصصی ترویج قرار گیرد.

یکی از اهداف اصلی پژوهش مطالعه گرایش‌های تحقیقاتی برحسب موضوعات منتخب ۱۸ گانه علوم ترویج می‌باشد. داده‌ها نشان می‌دهد که اولویت‌های انتشاراتی در مجموع شش مجله علمی تخصصی مورد بررسی به ترتیب عبارتند از: توسعه کارآفرینی، کسب و کارهای کشاورزی و روستایی و علوم ترویج (۱۱/۴ درصد)، مطالعه منابع انسانی، فیزیکی و مالی در سازمان‌های خدماتی و حمایتی کشاورزی و نقش آن‌ها در توسعه کشاورزی (۱۰/۴ درصد)، وضعیت، نگرش و مشارکت کشاورزان و روستاییان و مدیریت در بخش کشاورزی و روستایی (هریک با ۹/۷ درصد)، مکانیزاسیون، تکنولوژی و نوآوری در بخش کشاورزی و روستایی و فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی، نوآوری و کیفیت در آموزش کشاورزی (هریک با ۷/۸ درصد)، قابلیت‌ها و نگرش‌ها و فعالیت‌های تحقیقاتی اعضای هیأت علمی، کارشناسان و کارمندان موسسات آموزش کشاورزی (۶/۷ درصد)، قابلیت‌ها و توانایی‌های حرفه‌ای و اشتغال فارغ‌التحصیلان و دانشجویان و دانش‌آموزان کشاورزی (۶/۵ درصد)، کشاورزی پایدار (ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی) (۵/۹ درصد)، کارآفرینی در آموزش رسمی کشاورزی (۴/۷ درصد)، انگیزه، نگرش، علائق و تمایلات فارغ‌التحصیلان و دانشجویان و دانش‌آموزان کشاورزی و نقش آموزش‌های رسمی کشاورزی در توسعه تعاون و تشکل‌های مردمی

رشته‌های گوناگون علوم انسانی و علوم تجربی تشکیل می‌دهند، اما در اکثر موارد به پژوهش‌های کمی اهمیت بیشتری داده می‌شود. این امر می‌تواند مربوط به طرز تفکر و سلیقه اشخاصی باشد که پژوهش‌های علمی را فقط مرتبط با اعداد و ارقام کمی و نتیجه‌گیری‌های دقیق و نسبتاً قطعی می‌دانند. همچنین، این امر می‌تواند به دلیل سابقه و تجربه‌ی شخص منتقد نیز باشد. عدم آشنایی به ویژگی‌های کیفی و پیچیدگی متغیرهای رفتاری مربوط به مطالعه از یک طرف، و تجربه متممادی شخص در زمینه‌های صرفاً مقداری و کمی از طرف دیگر این وضعیت را به وجود می‌آورد. ضعف پاره‌ای از پژوهش‌های کیفی در انتخاب روش‌های علمی و مناسب و روش‌شناسی ضعیف آن‌ها می‌تواند از دیگر عوامل مربوط به شکل‌گیری این گونه تفکرها باشد (البته این ایراد در پژوهش‌های کمی هم می‌تواند وجود داشته باشد) (نمازی، ۱۳۸۲). در این راستا با رشد روزافزون روش‌های پژوهش در هر دو زمینه کمی و کیفی و نیز تغییر جهت‌گیری مطالعات بین‌المللی به سمت پژوهش‌های کیفی، وقت آن رسیده که به تحقیقات کیفی بیش از پیش پرداخته شود. همچنین در اکثر مقالات از یکی از دو روش تحقیق توصیفی همبستگی و پیمایشی می‌باشند و یکی از دو روش نمونه‌گیری تصادفی و طبقه‌ای استفاده شده است و پرسشنامه بیشترین کاربرد را برای گردآوری داده‌های مورد نیاز در مقالات ترویج دارد. بررسی نرم‌افزارها و روش‌های آماری نشان داد که نرم‌افزار SPSS و ترکیب روش‌های آماری ضرایب همبستگی و رگرسیون چندگانه بیشترین کاربرد را در مقالات ترویج دارند. بررسی مقالات نشان داد که از مجموع ۷۸۱ مقاله مورد مطالعه، تنها یک عنوان مقاله از نوع مقالات مروری و تألیف شده توسط نویسندگان خارجی بود که بیانگر ضعف علمی محققان و پژوهشگران در زمینه علم ترویج در داخل کشور می‌باشد. امروزه مقالات مروری مورد توجه و استقبال گسترده‌ای قرار گرفته‌اند و طی سال‌های اخیر تعداد مقالات مروری منتشر شده در مجلات به طور روزافزونی در حال ازدیاد می‌باشد و با توجه به رشد چشمگیر مقالات پژوهشی، نیاز به مقالات مروری با کیفیت بیشتر احساس می‌گردد. سردبیران به چنین مقالات علاقه وافری دارند، چراکه مقاله مروری که توسط مؤلفی بنام نگاشته شده باشد، مورد

به منظور استمرار پژوهش در راستای روندیابی، به نویسندگان توصیه می‌شود که ذکر شاخص‌های مورد بررسی در پژوهش حاضر بالاخص نوع روش تحقیق، روش نمونه‌گیری و نرم‌افزارهای مورد استفاده را در متن مقاله مورد توجه قرار دهند.

بهرتر است اولویت‌های پژوهشی در زمینه ترویج و آموزش کشاورزی تعیین شود و با توجه به تکراری بودن مقالات در برخی حوزه‌ها، می‌توان با بازنگری و به روز نمودن سرفصل برنامه‌های درسی و مطابقت آن با نیازهای پژوهشی و عملی رشته مورد نظر، جهت فعالیت‌های دانشجویان و محققین را به سمت اولویت‌ها تغییر داد. همچنین برگزاری دوره‌های آموزشی برای اساتید و دانشجویان به منظور استفاده محققین از نرم‌افزارهای به‌روز و روش‌های آماری جدید.

محدودیت‌های پژوهش

- کامل نبودن اطلاعات کتاب‌شناختی مورد نیاز در برخی موارد

- عدم تعیین برخی شاخص‌های مورد مطالعه در مقالات به خصوص روش تحقیق و روش نمونه‌گیری مورد استفاده و یا تعیین روش نادرست با توجه به روش‌ها و جامعه آماری در بسیاری از مقالات.

(هریک با ۳/۲ درصد)، نقش آموزش‌های رسمی کشاورزی در دانش و مهارت‌های مدیریتی و حرفه‌ای در کشاورزی (۲/۹ درصد)، کارآفرینی در سازمان‌ها (۲/۸ درصد)، مدیریت ضایعات کشاورزی (۲/۳ درصد)، بیمه، تعاون و اعتبارات کشاورزی (۲/۲ درصد)، فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی در آموزش کشاورزی و حرفه‌ای کارکنان (۱/۷ درصد) و نقش آموزش‌های رسمی کشاورزی در بهبود وضعیت زیست‌محیطی و توسعه پایدار (۱ درصد).

جبران خلأهای پژوهشی در زمینه شاخص‌ها و موضوعات مورد مطالعه نیاز به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های دقیق و بلندمدت دارد. بر این اساس موارد زیر پیشنهاد می‌گردد: اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، دانشجویان تحصیلات تکمیلی را به پژوهش درباره موضوعاتی که براساس نتایج تحقیق کمترین توجه را داشته‌اند، مقالات مروری و کیفی و پرهیز از انجام کارهای تکراری، ترغیب نمایند.

همچنین پیشنهاد می‌شود که پژوهش حاضر در سال‌های آینده تکرار شود و نتایج آن با نتایج این بررسی مقایسه شود و تغییرات آینده و روند بهبود معضلات نشریه‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

انجام پژوهشی بر مبنای تحلیل استنادی، به منظور بررسی میزان استناد به هر یک از مجلات تخصصی علوم ترویج و بررسی میزان تأثیر هر یک از این مجلات پیشنهاد می‌گردد.

منابع

- ایمان، م. ت.، و نوشادی، م. ر. (۱۳۹۰). تحلیل محتوای کیفی. *مجله پژوهش*، سال ۳، شماره ۲، صص. ۴۴-۱۵.
- باب الحوائجی، ف.، و یزدان‌راد، م. (۱۳۸۹). تحلیل محتوای مقالات مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی درباره ترویج کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷. *فصلنامه علمی پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور*، دوره ۱۶، شماره چهارم، صص. ۵۳-۳۱.
- بذرافشان، م.، و مصطفوی، ا. (۱۳۹۰). تحلیل علم‌سنجی ۳۶ سال تولید علم انستیتو پاستور ایران در پایگاه ISI SCIE. *مجله مدیریت سلامت*، دوره ۴۵، شماره ۱۴، صص. ۱۰-۷.
- رادفر، ا. ح. (۱۳۹۳). بررسی میزان تحقق شاخص‌های علم‌سنجی در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴. *مجله سیاست علم و فناوری*، سال ۶، شماره ۳، صص. ۶۶-۵۵.
- رشیدی‌آشتیانی، ا.، و لاریجانی، ح. (۱۳۹۰). تحلیل محتوای نشریه‌های علمی - پژوهشی در حوزه موضوعی اقتصاد در سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۹. *فصلنامه علمی- پژوهشی برنامه‌ریزی و بودجه*، سال ۱۶، شماره ۳، صص. ۱۵۷-۱۳۳.

- رضایی شریف آبادی، س.، مهدی‌زاده طالشی، س. م.، و فرقدان، س. (۱۳۸۸). تحلیل محتوای مقاله‌های فصلنامه گنجینه اسناد. *فصلنامه کتاب*، شماره ۸۲، صص. ۱۰۸-۸۸.
- رنجبر، ز.، و کرمی، ع. (۱۳۹۲). برنامه‌های آموزشی-ترویجی و رابطه آن با میزان پایداری نظام‌های زراعی مورد مطالعه: گندم کاران شهرستان کرمانشاه. *علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، جلد ۹، شماره ۱، صص. ۱۴-۱.
- رهنمای رودپشتی، ف.، و کیلی‌فرد، ح. ر. بنی‌طالبی‌دهکردی، ب. و کاویان، م. (۱۳۹۳). تحلیل محتوای نشریات علوم مالی دارای رتبه علمی- پژوهشی ایران و مقایسه با نشریه Finance آمریکا. *فصلنامه علمی- پژوهشی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار*، سال ۷، شماره ۲۱، صص. ۸۶-۷۱.
- زراعتکار، ک.، و عالیشیان کرمی، ن. (۱۳۹۲). تحلیل استنادی و محتوایی مجله پزشکی هرمزگان ۱۳۸۹-۱۳۸۵. *مجله پزشکی هرمزگان*، سال ۱۷، شماره ۱، صص. ۶۰-۵۳.
- زکی، م. ع. (۱۳۸۵). بررسی تحلیل محتوای گرایش‌های پژوهشی در مجلات علمی تخصصی مدیریت. *فصلنامه دانش مدیریت*، سال ۱۹، شماره ۷۵، صص. ۷۴-۴۳.
- زمانی، غ.، و عزیزی‌خالخیلی، ط. (۱۳۹۰). جایگاه مجلات علمی کشور در پایگاه‌های اطلاعاتی: مورد مطالعه نشریات کشاورزی و منابع طبیعی. *فصلنامه علمی- پژوهشی پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران*، دوره ۲۶، شماره ۴، صص. ۸۲۳-۸۰۳.
- زمانی، غ.، عزیزی‌خالخیلی، ط.، و حیاتی، د. (۱۳۸۷). روند پیشرفت علم ایران در رشته‌های کشاورزی و منابع طبیعی: مطالعه علم‌سنجی. *علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، جلد ۴، شماره ۱، صص. ۴۷-۳۳.
- طیبری، س. ج.، ملکی، م. ر.، و دلگشایی، ب. (۱۳۹۱). تدوین پایان‌نامه، رساله، طرح پژوهشی و مقاله علمی. تهران: انتشارات فردوس.
- عباس‌زاده، م. (۱۳۹۱). تأملی بر اعتبار و پایایی در تحقیقات کیفی. *جامعه‌شناسی کاربردی*، سال ۲۳، شماره پیاپی ۴۵، صص. ۳۴-۱۹.
- عصاره، ف.، حیدری، غ.، زارع‌فراشبندی، ف.، و حاجی‌زین‌العابدینی، م. (۱۳۸۸). از کتاب‌سنجی تا وب‌سنجی تحلیلی بر مبنای دیدگاه‌ها، قواعد و شاخص‌ها. تهران: نشر کتابدار.
- قهنویه، ح.، موحدی، ف.، یارمحمدیان، م. ح.، و عجمی، س. (۱۳۹۰). تحلیل محتوایی و استنادی مقالات چاپ شده در مجله‌ی علمی پژوهشی «مدیریت اطلاعات سلامت». *مجله مدیریت اطلاعات سلامت*، دوره ۸، شماره ۱، صص. ۹۶-۸۶.
- گرگی، ح. ا.، رحمان‌پور، س.، محقق، ن. و حسینی، ف. (۱۳۸۷). گرایش موضوعی پایان‌نامه‌های دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی (سال‌های تحصیلی ۱۳۸۶-۱۳۸۰). *فصلنامه علمی- پژوهشی مدیریت سلامت*، دوره ۱۱، شماره ۳۳، صص. ۳۲-۲۳.
- ملبوس باف، ر.، و عزیزی، ف. (۱۳۹۰). مرور سیستماتیک "Systematic Review" چیست و چگونه نگاشته می‌شود. *مجله پژوهش در پزشکی (مجله پژوهشی دانشکده پزشکی)*، دوره ۳۴، شماره ۳، ۲۰۳-۲۰۷.
- میرحسینی، ز.، جلیلی‌باله، م. (۱۳۸۷). بررسی وضعیت برون‌دادهای پژوهشی اعضای هیات علمی دانشکده‌های داروسازی تهران بر اساس شاخص H. *فصلنامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)*، سال ۲، شماره ۷، صص. ۱۰۰-۸۵.
- نمازی، م. (۱۳۸۲). نقش پژوهش‌های کیفی در علوم انسانی. *مجله جغرافیا و توسعه*، صص. ۷۸-۶۳.
- نوعی، م. (۱۳۹۰). بررسی مقالات فصلنامه چشم‌انداز جغرافیایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت (۸۹-۱۳۸۵). *مجله چشم‌انداز جغرافیایی (مطالعات انسانی)*، سال ۶، شماره ۱۴، صص. ۱۷۱-۱۵۸.

همایی، ب.، سلیمانی، ر.، و افشار، ا. (۱۳۹۰). تحلیل استنادی مقالات فصلنامه علمی- پژوهشی معرفت شناسی (شماره‌های ۱-۳۰). پژوهش. سال سوم، شماره اول، صص. ۱۹۴-۱۷۵.

- Alias, N., Sabdan, M. S., Aziz, K. A., Mohammed, M., Hamidon, I. S., and Jomhari, N. (2013). Research trends and issues in the studies of Twitter: A content analysis of publications in selected journals (2007–2012). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 103, 773-780.
- Anderson, J. R., and Feder, G. (2004). Agricultural extension: Good intentions and hard realities. *The World Bank Research Observer*, 19(1), 41-60.
- Batovski, D. A. (2008). How to write a review article? *Assumption University Journal of Technology*, 11(4): 199-203.
- Donald, E., and Ng, K. M. (2014). A critical review of content-analytic papers in ACA-and APA-sponsored journals from 1980–2011. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 36(1), 1-16.
- Elo, S., and Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107-115.
- Garfield, E. (2005). The agony and the ecstasy—the history and meaning of the journal impact factor. International Congress on Peer Review and Biomedical Publication Chicago, September 16.
- Krampen, G., Becker, R., Wahner, U., and Montada, L. (2007). On the validity of citation counting in science evaluation: Content analyses of references and citations in psychological publications. *Scientometrics*, 71(2), 191-202.
- Lu, J., and Nepal, S. K. (2009). Sustainable tourism research: An analysis of papers published in the Journal of Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(1), 5-16.
- Malek Mohammadi, I. (2008). Thematic evolutionary analysis of core agricultural and natural resource academic journals in Iran. *Journal of Agricultural & Food Information*, 9(3), 204-228.